

Den norske kirkes engasjement for fred

Mellomkirkelig råds arbeid med krigs- og fredsspørsmål

AV BERIT HAGEN AGØY

Innledning

Barmhjertige Gud, du hører vår klage og kjenner menneskers nød. I dag roper vi til deg for alle som lider i Syria og Irak. Vi ber for dem som er drevet på flukt, og minnes dem som ble drept eller døde da de flyktet. Lenge har vi bedt, og vi spør: Hvor lenge, Herre, hvor lenge må de og vi vente?

Livets Gud, du vil forsoning og fred. Gi visdom og vilje til dem som kan skape en rettferdig fred, slik at livet igjen kan få en mulighet i byer og landsbyer som dødens krefter har ødelagt.

Barmhjertige Gud, du hører vår klage og kjenner menneskers nød. I dag roper vi til deg for alle som lider i Syria og Irak. Vi ber for dem som er drevet på flukt, og minnes dem som ble drept eller døde da de flyktet. Lenge har vi bedt, og vi spør: Hvor lenge, Herre, hvor lenge må de og vi vente?

Livets Gud, du vil forsoning og fred. Gi visdom og vilje til dem som kan skape en rettferdig fred, slik at livet igjen kan få en mulighet i byer og landsbyer som dødens krefter har ødelagt.¹

Søndag 23. oktober 2016 bad menighetene i Den norske kirke om fred i Syria og Irak. Etter gudstjenesten ringte kirkeklokkene i medfølelse med ofrene og i protest mot krigens grusomheter. Et initiativ fra Finland fikk raskt støtte fra Det lutherske verdensforbund (LVF) og Kirkenes verdensråd (KV), og i løpet av få dager ble kirker verden over mobilisert til forbønn og solidaritet. Dette kan stå som et eksempel på hvordan Den norske kirke engasjeres i arbeidet for fred. Klagerop om Guds nåde, bønn og tro på forsoningens og fredens Gud har alltid

¹ *Bønn for Syria og Irak*, publisert på Kirken.no 19.10.2016. Aksjonen det refereres til er #BellsFor Aleppo.

vært kirkens førstereaksjon i krigs- og nødssituasjoner. Gjennom to tusen år har kirken holdt oppe håpet om fred og rettferdighet.

I denne artikkelen har jeg valgt å se på hvorledes Mellomkirkelig råd (MKR), som er Kirkemøtets organ for økumenisk og internasjonalt samarbeid, har arbeidet med krigs- og freds-problematikk fra 2001, da KV lanserte «Tiåret mot vold», og fram til i dag. Refleksjonene er erfaringsbaserte, ut fra mitt ståsted som medlem av MKR fra 2007 og som rådets generalsekretær siden 2010.

MKR ivaretar Den norske kirkes medlemskap i de internasjonale økumeniske organisasjonene. Viktigst i vår sammenheng er KV og LVF, som begge har et sterkt fredsengasjement. Komiteen for internasjonale spørsmål er en fagnemnd under MKR og sammen med Menneskerettighetsutvalget har den spilt en avgjørende rolle for å utforme MKRs arbeid på dette feltet.

Artikkelen vil belyse tre spørsmål:

- *Hvorfor* arbeider kirken for «rettferdig fred»?
- *Når* engasjerer kirken seg?
- *Hvorledes* arbeider kirken for fred?

Før jeg tar fatt på disse dette, vil jeg skissere noen utviklingstrekk i det internasjonale økumeniske fredsengasjementet de siste årene.

Utviklingstrekk i kirkelig fredsarbeid etter 2001

Fra «rettferdig krig» til «rettferdig fred»

Den teologiske diskursen har tradisjonelt dreid seg om «rettferdig krig» og, forenklet sagt, spørsmålet om når det er etisk legitimt å bruke væpnet makt. «Tiåret mot vold 2001–2011», som ble lansert under KV's sentralkomitemøte i Berlin i 2001, bidro til å utvide perspektivene.² Den norske kirke, sammen med Norges kristne råd, sluttet seg til tiåret som skulle tydeliggjøre *kirkenes* unike rolle i kampen mot alle former for vold. Religion som konfliktskaper og konfliktløser kom derfor i fokus. 11. september, «krigen mot terror», konfliktene i Midtøsten og flyktningkatastrofen førte til at interreligiøst samarbeid og religionsdialog seilte opp som viktige arenaer og midler for konfliktforebygging og forsoning ut over på 2000-tallet.

I 2011 inviterte KV til fredskonferanse på Jamaica. Det var et år etter at MKRs tidligere generalsekretær, Olav Fykse Tveit, tok over som generalsekre-

² Tiår mot vold: bygg freden! – en utfordring til kirken, Norges kristne råds skriftserie, nr. 6, Oslo 2001 <http://www.overcomingviolence.org/en/decade-to-overcome-violence/about-dov.html>

tær i KV. Omlag tusen kristne fra over hundre land kom for å oppsummere «Ti-året mot vold» og for å gi innspill til KV's generalforsamling som skulle arrangeres et par år etterpå. Temaet for generalforsamlingen var «God of life, lead us to justice and peace», og nå håpet en at Jamaica-konferansen skulle føre til et paradigmeskifte i kirkelig fredsarbeid, fra diskusjoner om «rettferdig krig» til handling for «rettferdig fred». Heller enn å fokusere på krig og vold ville man løfte fram kirkens rolle som konfliktdemper og forsoner. Det kristne håpet om fred og rettferdighet skulle tydeliggjøres.

I forkant av konferansen foregikk en omfattende teologisk refleksjonsprosess blant medlemskirkene, ledet av tidligere generalsekretær Konrad Raiser, som resulterte i det grundige dokumentet «Just Peace Companion».³ Jamaica-konferansen munnet ut i «An Ecumenical Call to Just Peace» som definerte fred slik:

Basert på Bibelen viser rettferdig fred en tilstand av autentiske og bærekraftige forhold til Gud og i verden: rettferdig fred i samfunn, blant nasjoner og folk, i økonomiske relasjoner og med naturen selv. Rettferdig fred er en reise inn i Guds formål med menneskeheten og hele skaperverket, i tillit til at Gud vil «lede våre føtter inn på fredens vei» (Lukas 1:79).⁴

Fred er mye mer enn fravær av krig, det handler om å sikre demokratiske samfunn hvor fundamentale menneskerettigheter respekteres slik at grunnlaget for framtidige konflikter og urett minimaliseres. «Rettferdig fred» handler om å bygge fellesskap der menneskers gode relasjoner med hverandre, med skaperverket og med Gud blir ivaretatt.

KV's generalforsamling i Busan i Sør-Korea i 2013 tok arbeid for «rettferdig fred» et langt skritt videre ved å invitere alle medlemskirkene, andre kirker og partnere, samt alle «mennesker av god vilje», med på en «Pilgrimage of Justice and Peace». Sammenhengen mellom fredsarbeid og kirkens *enhet* ble synliggjort når generalforsamlingen bad:

Livets Gud, en skapelse, en menneskehet kaller Jesu Kristi ene kirke til innsats og engasjement der fred og rettferd er truet eller ødelagt. Dette er årsaken til at Kirkenes Verdensråd, et uttrykk for det verdensomspennende kristne fellesskap, kaller kirker overalt til å vandre sammen, til å se sitt felles liv, sin trosreise, som en del av rettferdighetens og fredens pilegrimsferd, og å slutte seg til andre i feiringen av livet og i konkrete trinn mot forvandling av urett og vold. Sammen fortsetter vi å be: «Livets Gud, led oss til rettferd og fred».⁵

³ *Just Peace Companion*, WCC, 2012
http://www.overcomingviolence.org/fileadmin/dov/files/iepc/resources/JustPeaceCompanion_2ndEd.pdf.

⁴ *An Ecumenical Call to Just Peace*, WCC, 2011
http://www.overcomingviolence.org/fileadmin/dov/files/iepc/resources/ECJustPeace_English.pdf.

⁵ Dokumenter om «Pilgrimage of Justice and Peace» finnes på KV-siden: <http://www.oikoumene.org/en/what-we-do/pilgrimage-of-justice-and-peace>.

Kirken er redskap i Gud misjon, «Missio Dei». Det er Gud selv, rettferdighetens og fredens Gud som er på ferde i verden når vi ber «La ditt rike komme». Vi er invitert med på en pilegrimsferd for å virkeliggjøre Guds vilje på jord. Måten «Pilgrimage of Justice and Peace» binder spiritualitet og det kristne håpet med sammen med konkret arbeid for fred og rettferdighet, har virket fornyende og forløsende i den økumeniske bevegelse, langt ut over KVs medlemskirker. Olav Fykse Tveit har spilt en veldig sentral rolle for å utvikle teologisk grunnlagstenkning og konkrete handlingsalternativer for «Pilgrimage of Justice and Peace». KV merker nå en økende etterspørsel fra medlemskirker, samarbeidskirker slik som Den romerske katolske kirke, FN-organer og ulike NGOer som nå ønsker et tettere samarbeid med KV og som er fasinert av tanken om en global pilegrimsreise hvor «alle mennesker av god vilje» kan delta. Etter 2013 har MKR definert alt sitt arbeid for fred – i utvidet betydning – som deler av Den norske kirkes bidrag inn i denne globale pilegrimsreisen.

Rettferdighet og menneskerettigheter

Etter den kalde krigen er demokrati, medborgerskap og menneskerettigheter blitt løsenord i den internasjonale utviklingsdebatten. FNs tusenårs mål fokuserer også på fattigdom, utdanning, miljø og kvinners rettigheter. Alt dette har satt sitt preg på kirkenes forståelse av hva som skaper varig og rettferdig fred. Mye av kirkenes forebyggende fredsarbeid i dag er såkalt rettighetsbasert og tar ofte utgangspunkt i menneskerettighetene, vel vitende om at de juridiske menneskerettighetene ikke er sammenfallende med kirkens diakonale arbeid. Kristen forståelse av menneskeverd og nestekjærligheten går lenger enn jussen.

Kirkens forrang for de fattige, eller «mission from the margins» som det heter i KVs nye misjonsdokument, er blitt enda tydeligere i takt med at det globale sør i økende grad setter dagsorden i den økumeniske bevegelse.⁶ At «rettferdig fred» også omfatter økonomisk rettferdighet, sosial nød og vold i nære relasjoner, samt vern om skaperverket, er en naturlig følge av at flertallet av kristne i dagens verden lever med fattigdom, miljødeleggelse og voldelige konflikter som del av hverdagen. Synliggjøring av kvinners urettferdige kår og kjønnsbasert vold er også blitt tydeligere i kirkens fredsengasjement i forbindelse med «Tiåret mot vold». LVF har med sitt «Gender Justice»-program vært med på sette dagsorden i sine medlemskirkers arbeid for likestilling og kvinners rettigheter.⁷

⁶ *Sammen på vei mot livet: Misjon og evangelisering i landskap i endring*, Norges kristne råds skriftserie nr. 17, 2013. Se: <http://www.norgeskristnerad.no/doc/Skriftserie/Nr%2017%20%20Sammen%20pa%20vei%20mot%20livet%20nett.pdf>

⁷ *Gender Justice Policy*, LWF 2013. <https://www.lutheranworld.org/content/resource-lwf-gender-justice-policy>.

På bakgrunn av alt dette kan man jo spørre om det nærmest altomfattende «rettferdig fred» -begrepet har bidratt til å nedprioritere kirkens mer klassiske fredsengasjement, slik som teologisk og etisk refleksjon knyttet til pasifisme, krigføring og legitim voldsbruk og diskusjonene om ressursbruk til forsvar og arbeidet for nedrustning og mot atomvåpen. Eller har «rettferdig fred» tvert imot har hjulpet oss til å fange opp de mest aktuelle og reelle utfordringer vi står overfor i dagens verden? Jeg tror svaret er ja på begge spørsmålene.

Hvordan begrunner Den norske kirke sitt fredsengasjement?

Fredsarbeid er en del av kirkens diakonale samfunnsoppdrag

Det er en klar målsetning at «Folkekirken engasjerer seg i samfunnet» blant annet gjennom å fremme «menneskeverd, fred, menneskerettigheter og respekt for skaperverket», ifølge gjeldende *Visjonsdokument for Den norske kirke*, vedtatt av Kirkemøtet i 2014.⁸

Dette arbeidet forstås som del av kirkens diakonale oppdrag i *Plan for diakoni i Den norske kirke*:

*Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet (...) Kampen for rettferdighet innebærer å stille seg ved siden av medmennesket, ikke som passiv tilskuer, men i aktivt engasjement. Mennesket lever i og er avhengig av samfunnsmessige strukturer. Verdensomspennende systemer er med på å bestemme den enkeltes liv. Det er derfor nødvendig å klargjøre årsakene til menneskelig nød og lidelse, arbeide for å endre forhold som opprettholder nødtilstander og skape nye livsmuligheter. Å vise solidaritet er å ta opp kampen og arbeide for rettferdighet og fred.*⁹

Fredsarbeid er en del av kirkens misjonsoppdrag

Den globale kirkes forståelse av kirkens oppdrag, «mission», om at evangelisering og diakoni er uløselig sammenvevd, er i ferd med få gjennomslag i Den norske kirke og i de misjonsorganisasjonene som står oss nærmest. I 2012 drøftet Kirkemøtet den såkalte nye og utvidede misjonsforståelsen (som egentlig ikke er ny), inspirert av hundreårsmarkeringen for misjonskonferansen i Edinburgh i 1910 og av LVFs forståelse av misjon og diakoni.¹⁰ Dette kunne det vært

⁸ Visjonsdokument for Den norske kirke 2015 – 2109, vedtatt av Kirkemøtet i 2014 <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/plandokumenter/visjonsdokument/>

⁹ Plan for diakoni i Den norske kirke, Kirkerådet 2010 https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/planer-visjonsdokument-og-strategier/plan_diakoni_2010_bokmaal2.pdf.

¹⁰ Misjon til forandring, KM-sak 07/12 https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_7_12_misjon_merknad2_vedtak.pdf. *Diakoni i kontekst*, LVF 2009 Norsk utgave: [kontekst_2010_norsk_web.pdf](https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_7_12_misjon_merknad2_vedtak.pdf)

skrevet mye om, men her skal vi nøye oss med å konstatere at Kirkemøtets understrekning av at evangelisering og diakoni henger sammen og inngår i kirkens misjonsoppdrag fører til at arbeidet for fred og rettferdighet er en nødvendig del av kirkens misjonsengasjement. De som hevder at kirken må holde seg unna miljøkamp og flyktningpolitikk har ikke fulgt med i timen. Vern om medmennesker og skaperverk hører med til kjernen i kirkens misjonsoppdrag,

Forrang for de svakeste

I november 2001, et par måneder etter terroren rammet USA og mens krigen raste i Afghanistan, var Kirkemøtet samlet og uttalte:

Når uskyldige blir drept, kalles vi til å stå på ofrenes side med innlevelse, engasjement og etisk refleksjon. Ofrenes perspektiv må være kirkens perspektiv. Kirkens engasjement må styres av troen på Ham som selv ble et offer, og inspireres av erfaringene til våre søstre og brødre i kirker over hele verden.¹¹

Dette perspektivet gjentas i nesten alle kirkelige uttalelser om krig og konflikter utover på 2000-tallet. Kirken stiller seg på de svakestes, de uskyldige sivile ofrenes, side, og vi inspireres til engasjement av trossøsken i den verdensvide kirken.

Rettferdighet og menneskerettigheter

I 1988 kom den første teologiske utredningen om Den norske kirkes menneskerettighetsengasjement, *For menneskets skyld*, ført i pennen av Jan-Olav Henriksen. Først i 2014 kom oppfølgeren *Sett undertrykte fri!* som ble grunnlag for behandling på Kirkemøtet i 2014. Dette ressursdokumentet inneholder både en teologisk begrunnelse for kirkens arbeid med menneskerettigheter, samt ulike kapitler som tar for seg forskjellige rettigheter og utfordringer til kirken. Kirkemøtets vedtak innleder med å slå fast at

Gud har skapt alle mennesker i sitt bilde, og menneskets iboende verdighet ligger til grunn for den radikale likeverdstanden i kristendommen. Kirkens engasjement for de universelle menneskerettighetene har derfor troen på Gud som skaper som fundament. Men også troen på Jesus Kristus som viser Guds omsorg for hele det menneskelige livet og kirkens kall og oppgave, som innebærer å ta et oppgjør med undertrykkelse, ulikhet og urett, begrunner kirkens menneskerettighetsarbeid. Menneskets iboende verdighet kan aldri fratras et menneske selv om menneskerettighetene ikke skulle være oppfylt.¹²

Misjon i kontekst, LVF 2004 Norsk utgave: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/omkirken/samfunnsansvar/diakoni/misjon_i_kontekst_2011.pdf.

¹¹ Kampen mot terrorismen, uttalelse fra Kirkemøtet 16.11.2001, vedtatt mot 5 stemmer.

¹² Den norske kirke og menneskerettighetene, KM-sak 09/14. https://kirken.no/globalassets/kirken.no/omkirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2014/taler-saksdokumenter-og-vedtak/protokoll_km_09_14_menneskerettigheter.pdf.

Her knyttes troen på Jesus Kristus sammen med arbeidet for menneskeverd og menneskerettigheter. Dette perspektivet ligger til grunn for MKRs rettighetsbaserte fred- og forsoningsarbeid.

Når skal kirken engasjere seg?

I møte med den overveldende nøden og de mange konfliktene i dagens verden kan vi kjenne oss maktesløse. Hva kan egentlig Den norske kirke bidra med når utfordringene er så store? Hvor er *kirkens* ansvar og handlingsmuligheter? Kirkemøtet i 2014 forsøkte å svare på dette gjennom å vedta noen interessante prioriteringer for *når* kirken skal engasjere seg:

- a. Der kristen tro brukes for å legitimere menneskerettighetsbrudd, eller der kirken selv står ansvarlig for overgrep.
- b. Henvendelser fra økumeniske organisasjoner som Den norske kirke er medlem av, samt henvendelser fra andre kristne kirker og organisasjoner.
- c. Den norske kirke har et særlig ansvar for å løfte fram urfolks rettigheter generelt, og det samiske folks rettigheter spesielt.
- d. Saker som glemmes av andre, og ikke er på dagsordenen lokalt, nasjonalt og internasjonalt.
- e. Religionsfrihet. Som trossamfunn har kirken et særlig ansvar for å sikre alle menneskers rett til å ha en religiøs tro, til ikke å tro og til å skifte tro.
- f. Særlig omfangsrrike, grove og sammensatte menneskerettighetsbrudd.
- g. Saker der den norske stat eller andre norske aktører er ansvarlige for menneskerettighetsbrudd vil det gi kirken i Norge et spesielt ansvar og en mulighet for å påvirke.
- h. Geografisk og saklig bredde i det samlede engasjement.
- i. Mulighet for gjennomslag¹³

Kirkemøtets prioriteringer stadfestet langt på vei den praksisen som har vært fulgt av MKR gjennom flere år. Svært ofte er det henvendelser fra de internasjonale økumeniske organisasjonene og lokale kirkers involvering i konflikten som gjør at også Den norske kirke engasjeres. Geografisk har hovedtyngden av MKRs freds- og forsoningsarbeid beveget seg fra Sør-Afrika under apartheidtiden, Sri Lanka på 1990-tallet og til Midtøsten på 2000-tallet.

De viktigste nettverkene og partnerne våre her hjemme er Kirkelig fredsplattform (Norges kristne råd), Det norske menneskerettighetsfond, Det norske dalitnettverket og Oslokoalisjonen for tros- og livssynsfrihet. Alle disse har MKR vært med på å etablere, og gjennom dem har vi støttet fredsarbeid i Sentral-Afrika, Sudan, Pakistan, Nigeria – for å nevne noen. Jeg kan ikke komme på

¹³ KM-sak 09/14

noe eksempel hvor MKR har engasjert seg internasjonalt uten at det har vært i samarbeid med andre. I denne sammenheng er det også nødvendig å minne om Kirkens Nødhjelp som driver humanitært arbeid i akutte katastrofer på oppdrag fra blant annet Den norske kirke.

Hvordan arbeider kirken for rettferdig fred?

Hvilke redskaper har kirken i sitt fredsarbeid? I det følgende skal jeg gi noen konkrete eksempler på hvorledes MKR arbeider, de fleste er knyttet til Midtøsten. De er på ingen måte ment å være uttømmende for vårt arbeid på dette feltet.

Forbønn og gudstjeneste

Når katastrofen rammer, er kirkens umiddelbare reaksjon forbønn og/eller solidaritets- og minnegudstjeneste for ofrene. I november 2010, etter den grusomme massakren i en kaldeisk-katolsk kirke i Bagdad, sendte MKRs generalsekretær en kondolanse til den katolske biskopen i Oslo og deltok også på rekviemmesen.

På vegne av Den norske kirke vil jeg få uttrykke dyp medfølelse med den kaldeisk-katolske kirken og med våre trossøsken som ble rammet av massakren i Vår Frues frelseskirke i Bagdad. Dette er en dypt tragisk hendelse, som dessverre føyer seg inn i en rekke overgrep mot kristne i Midtøsten. Vi er dypt bekymret for situasjonen for de kristne i Irak og tar de med i våre forbønner. I dag ble det under morgenbønnen på Kirkens Hus, bedt spesielt for ofrene etter massakren i Irak

(...) Vi er, i likhet med dere, svært bekymret for at så mange kristne nå forlater sine hjemland og at Midtøsten er i ferd med å tappes for kristne. Vi vil ta opp den siste massakren i Bagdad på vårt møte med Islamsk råd kommende uke.¹⁴

Denne kondolansen er typisk og illustrerer flere siden av hvordan MKR jobber. Vi uttrykker solidaritet med ofrene og mer generelt med de utsatte kristne i Midtøsten. Vi deltar i bønn og gudstjeneste og tar opp saken med vår dialogpartner Islamsk råd.

I 2014 var situasjonen i de IS-kontrollerte områdene prekær, og preses Helga Haugland Byfuglien uttrykte dyp sorg over den. Hun kom med en sterk oppfordring til menighetene i Den norske kirke om å benytte gudstjenester og møter til å be for religiøse minoriteter og utsatte grupper som forfølges. Preses ba særlig om forbønn for de kristne menighetene og for at våre trossøsken måtte finne trøst og mot midt i fortvilelsen.¹⁵

¹⁴ Kondolansbrev fra Den norske kirke i anledning terroren i Irak 05.11.2010

¹⁵ Forbønn for Irak, Kirkeaktuelt, 22.08.2014 <http://kirkeaktuelt.no/forbonn-for-irak/>

MKR har lang tradisjon for å ta initiativ til solidaritetsgudstjenester, helt tilbake til kampen mot apartheid fra 1960-tallet. Det var ofte en forventning i det brede solidaritetsmiljøet i Norge om at kirken arrangerte solidaritetsmesser. Freds- og menneskerettighetssøndagen i tilknytning til 10. desember når Nobels fredspris deles ut, har lang tradisjon og markeres i mange kirker. Denne søndagen har lenge vært et samarbeid mellom Kirkens nord-sør informasjon (som er en del av MKR) og Global Info i Norges kristne råd. Tema i 2015 var flyktningkrisen og i 2016 kjønnsbasert vold, i anledning 20-års markeringen for Kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep.

De senere år de har de fleste slike forbønngudstjenester og oppfordringer til forbønn vært økumeniske, ofte som et resultat av samarbeid mellom MKR, Kirkens Nødhjelp og Norges kristne råd. Det er ingen tvil om at grufulle hendelser ute i verden har brakt kirkene i Norge sammen og såles styrket det økumeniske fellesskapet. Så kan en jo spørre om forbønn og gudstjenester i Norge hjelper ofrene i andre land. Men når vi spør hva vi kan gjøre for å hjelpe dem, er svaret oftest «be for oss».

Teologisk refleksjon

Den grundigste økumeniske og teologiske refleksjonen om krig-fred-tematikk de senere år skjedde som nevnt i forbindelse med «Tiåret mot vold», fredskonferansen på Jamaica i 2011 og KVs generalforsamling i 2013. Den som vil studere hvorledes den økumeniske bevegelse i dag tenker om «rettferdig krig» og «rettferdig fred», finner mye interessant på KVs hjemmeside om «Pilgrimage of Justice and Peace».¹⁶

MKR har vært aktiv en medspiller i KVs arbeid. På Jamaica-konferansen var vi, sammen med Kirkens Nødhjelp og Norges kristne råd, ansvarlige for hele fem ulike verksteder. Vi delte våre erfaringer med arbeidet til Kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep, og generalsekretærene i Islamsk råd og MKR presenterte felleserklæringene om konvertering og vold i nære relasjoner som er utarbeidet av Kontaktgruppen mellom MKR og Islamsk råd.¹⁷ Disse verkstedene vakte stor interesse.

Her hjemme ble heftet *Veier til fred* utgitt i 2012.¹⁸ Heftet formidlet engasjementet fra Jamaica til bibelgrupper og menigheter her hjemme, gjennom å presentere kontekstuell lesning av syv bibeltekster om fred. Dette kan stå som et eksempel på MKRs lange tradisjon med å bringe hjem impulser fra den verdensvide kirke og bearbeidet dem til bruk i våre sammenhenger. Kirkens nord-sør

¹⁶ <http://www.oikoumene.org/en/what-we-do/pilgrimage-of-justice-and-peace>

¹⁷ Kontaktgruppa mellom Islamsk råd Norge og MKR.

¹⁸ *Veier til fred*, MKR. Norges kristne råd og KFUK-M, 2012, <http://veiertilfred.no/>

informasjon har siden slutten av 1970-tallet drevet folkeopplysning og holdningsskapende arbeid i våre menigheter.

Det palestinske kairosdokumentet, *Sannhetens øyeblikk*, fikk mye oppmerksomhet da det ble offentliggjort rett før jul i 2009.¹⁹ MKRs generalsekretær var tilstede under lanseringen i Betlehem. Få tema er så kontroversielle, både teologisk og politisk, som Israel-Palestinakonflikten, og også i Norge skapte kairosdokumentet mye debatt. Dokumentet gir kristne palestineres beskrivelse av virkeligheten slik de opplever den under den israelske okkupasjonen, og tegner bilder av hvordan det kristne håpet, troen og kjærligheten må føre til en rettferdig fred for begge parter. MKR gav aldri sin tilslutning til dokumentet (slik mange påstod), men vi ønsket å ta utfordringene våre palestinske trosøsken gav på alvor og satte i gang en studieprosess i Teologisk nemnd og Komiteen for internasjonale spørsmål. Den resulterte i boka *Sannhetens øyeblikk: Israel, Palestina og Den norske kirke* som kom ut i 2013.²⁰ Lanseringsseminaret ble et spennende møtested mellom teologisk og etisk refleksjon og politiske diskusjon med utgangspunkt i internasjonal rett og menneskerettighetene. Israel-Palestina-konflikten synliggjør hvor komplisert det blir når bibeltekster brukes som argumentasjon inn i en dagsaktuell politisk konflikt.

Solidaritet og tilstedeværelse

Internasjonal oppmerksomhet og nærvær har vist seg å virke konfliktdempende. De siste femten årene har norske kirkeledere deltatt i en rekke solidaritetsbesøk til Sudan og Sør-Sudan, Etiopia, Sentral-Afrika, Sri Lanka, Pakistan, Nigeria og landene i Midtøsten, for å nevne noen eksempler. Slike besøk er ikke bare et uttrykk for solidaritet, men helt nødvendige for at vi ved selvsyn skal få innsikt i konflikter i ulike deler av verden.

KV inviterer menigheter og kirkelige organisasjoner over hele verden til å være med på *Kirkeuka for fred i Palestina og Israel*.²¹ Dette er et uttrykk for det økumeniske fellesskapets solidaritet ikke bare med kristne, men med alle som lever under svært krevende forhold både i Palestina og Israel. I 2008 drøftet Kirkemøtet drøftet hvorledes Den norske kirke kunne støtte kirkene i Midtøsten, og en av oppfordring til menighetene var å delta i denne bønne- og solidaritetsuka.²² I Norge er det en rekke organisasjoner som samarbeider om Kirkeuka:

¹⁹ *Sannhetens øyeblikk*, norsk utgave, MKR 2010 [http://www.kui.no/doc/Kairos%20Palestina%20\(endelig\).pdf](http://www.kui.no/doc/Kairos%20Palestina%20(endelig).pdf). MKRs uttalelse om Kairos-dokumentet: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/uttalelse-fra-mkr_kairos.pdf.

²⁰ *Sannhetens øyeblikk: Israel, Palestina og Den norske kirke*, Verbum 2013.

²¹ Kirkeukas norske hjemmeside: <http://www.kirkeukaforfred.no/>

²² *Kyrkjene i Midtausten og vårt ansvar*, KM-sak 09/08.

KFUK-KFUM Global, Norske kirkeakademier, Kirkens Nødhjelp, Kvekerhjelp, Kvekersamfunnet, Norges Kristelige Studentforbund, Sabeels Venner Norge, Stiftelsen Karibu og MKR.

Gjennom gudstjenester, samtalekvelder, debattmøter, utstillinger, konserter, besøk fra Israel og Palestina rettes fokus på hvorfor okkupasjonen må avskaffes og hvorledes en rettferdig fred for begge parter kan bygges. Kirkeuka er kontroversiell og har fått mye medieoppmerksomhet og kritikk, særlig fra Med Israel for fred, Den israelske ambassaden og en del såkalte «Israelsvenner». Men kritikken mot Kirkeuka er avtakende, og i 2016 hadde vi rekordoppslutning med over 30 arrangementer rundt om i Norge.

Ledsagerprogrammet, *Ecumenical Advocacy Programme in Palestine and Israel* (EAPPI) var et svar da kirkeledere i Jerusalem etter den andre intifadaen, ba om støtte fra det globale kirkefelleskapet.²³ Kirkens Nødhjelp organiserer den norske deltakelsen i EAPPI, som ble etablert i 2002, men også MKR, Norges Kristne Råd og KFUK-KFUM Global står bak programmet. Gjennom ledsagerprogrammet utplasseres mennesker fra hele verden i utvalgte byer og landsbyer på Vestbredden og i Jerusalem. Erfaringene viser at ledsagernes internasjonale tilstedeværelse ved check-points, på skoleveien og i områder med stor spenning, er med på å dempe konfliktene. De spiller også en svært viktig rolle som øyenvitner gjennom sine rapporter om brudd på menneskerettighetene. Ledsagernes arbeid er den senere tid blitt hindret fra israelske myndighetenes side, blant annet ved at noen ledsagerne har nektet innreisetillatelse til Israel og/eller har måttet reise hjem før tiden. Dette kan tolkes som at programmet oppfattes som en reell trussel mot Israels okkupasjonspolitik.

Freds- og forsoningsprosesser

MKR har de senere årene i liten grad vært direkte involvert i freds- og forsoningsprosesser slik vi var i Sør-Afrika under apartheidtiden og i Sri Lanka på 1990-tallet. Etter at Norges kristne råd og Kirkelig fredsplattform ble etablert, skjer ofte denne type arbeid gjennom et økumenisk samarbeid. Norges kristne råd har for eksempel hatt et sterkt engasjement i Great Lakes-området i det sentrale Afrika og i Sudan og Sør-Sudan, hvor også folk fra Den norske kirke har deltatt. Rådet har blant annet vært med å gjennomføre flere «Do not harm»-kurs sammen med afrikanske kirkelige partnere. Nylig lanserte Fredsplattformen evalueringsrapporten *Unarmed Civilian Peacekeeping*.²⁴ Den drøfter effekten av

²³ EAPPIs hjemmeside: <https://www.eappi.org/en>

²⁴ *Unarmed Civilian Peacekeeping*. Norges kristne råd 2016. <http://www.norgeskristnerad.no/doc//Fredsplattformen/Unarmed%20Civilian%20Protection.pdf>.

kirkers deltakelse i ubevæpnet sivil beskyttelsesprosjekter som en ikkevoldelig respons på voldelig konflikt. Det handler i sin kjerne om at militære og voldelige aktører oppfører seg bedre når det er eksterne observatører til stede.

I samarbeid med KV er MKR nå indirekte involvert i freds- og forsoningsinitiativer i Syria og Nigeria gjennom at medarbeidere i MKR har vært med som ressurspersoner i arbeidet med å etablere *International Centre for Inter-Faith Peace and Harmony*, et kristen-muslimsk fredssenter i Kanuna i Nigeria, som ble åpnet i august 2016. Vi deltar også i KVs arbeid med religionsdialog og arbeidet for å sikre kristent nærvær i Midtøsten og bidra til fredsløsninger i Syria. Deler av dette arbeidet har fått økonomisk støtte fra det norske utenriksdepartementet via MKR. Det at vi nå har en norsk generalsekretær i KV har utvilsomt bidratt til å styrke samarbeidet mellom KV, MKR og norsk UD.

Bare i ett tilfelle er MKR for tiden direkte involvert i freds- og forsoningsarbeid. Det skjer gjennom at Trond Bakkevig, på oppdrag av MKR og med finansiering fra Utenriksdepartementet, tilrettelegger arbeidet i *Rådet av religiøse institusjoner i Det hellige land*.²⁵ Rådet er et samarbeid mellom den øverste religiøse ledelse blant jøder i Israel, muslimer i Palestina og kirkelederne, med nære bånd til israelske og palestinske myndigheter. Rådets arbeid baserer seg på at det ikke blir noen rettferdig fred i dette området uten at religionens rolle tas på alvor av de ulike partene og at de religiøse lederne også kan spille en konstruktiv og fredsbyggende rolle.

Det kan også nevnes at Stig Utne, på oppdrag fra MKR, har videreført sitt Sri Lanka-engasjement og nå er engasjert i forsoningsprosesser mellom ulike grupper i den srilankesiske diasporaen. Som et apropos kan en merke seg at tidligere generalsekretærer i MKR fremdeles er aktive i freds- og forsoningsarbeid lenge etter at de har gått over i andre stillinger.²⁶

Beslutningspåvirkning

På KVs sentralkomitemøte i februar i 2010 lanserte Den norske kirkes medlem av komiteen, Kjetil Aano, ideen om en kirkelig kampanje for å påvirke FN til å vedta våpenhandelsavtalen (Arms Trade Treaty-ATT). Inspirert av den gode responsen, tok vi ideen med til fredskonferansen på Jamaica, og sammen med Kirkens Nødhjelp og Norges Kristne Råd arrangerte vi flere aktiviteter med fokus på håndvåpen. Etter Jamaica tok KV over regien og initiativet vokste til å bli en global kirkelig kampanje, hvor medlemskirker i mange land engasjerte seg. Det norske utenriksdepartementet gav økonomisk støtte til kampanjen som drev lobbyvirksomhet inn mot FN. Ideen bak ATT-kampanjen var at kirker og kirkelige

²⁵ Rådets hjemmeside: www.crihl.org.

²⁶ Gunnar Stålsett, Stig Utne, Trond Bakkevig, Atle Sommerfeldt og Olav Fykse Tveit.

organisasjoner besitter viktig kunnskap og erfaring om konsekvensene av væpnet vold forårsaket av stor utbredelse av håndvåpen, og at disse stemmene bør løftes frem i de internasjonale forhandlingene om regulering av våpenhandelen. Gleden var stor da FN vedtok ATT-avtalen.

MKR er kjent for å komme med uttalelser om aktuelle tema, ofte knyttet til krig og konflikter. Disse har ofte flere målgrupper: kirkens egne medlemmer, opinionen og politiske myndigheter. Det er blitt færre slike uttalelser de siste årene, ut fra erfaringen om at denne måten å fremme et budskap på nok er foreldet. Det er fortsatt praksis i økumeniske møter at man kommer med en resolusjon, men det kan nok stilles spørsmål ved effekten av dem. Noen er viktige fordi de blir stående som referansedokumenter eller de kan ha stor betydning for dem som omtales. Andre har flyktig interesse.

I 2015, i forbindelse med hundreårsmarkeringen av folkemordet på armenerne, kom MKR på sitt rådsmøte i september med en klar oppfordring til norske myndigheter om å anerkjenne det som skjedde med armenerne som et folke-mord.²⁷ Denne uttalelsen fikk nesten ingen oppmerksomhet i media, og MKR fikk aldri noe svar fra norske myndigheter på sin oppfordring. Likevel var det svært viktig for armenerne at Den norske kirke v/MKR offentlig anerkjente folkemordet og også at preses og MKRs generalsekretær deltok i minnemarkeringen i Jerevan i april 2015 som et uttrykk for solidaritet med det armenske folket.

Dette bringer oss over til å se på MKRs uttalelser om Norges militære og politiske engasjement i Midtøsten og Nord-Afrika på 2000-tallet.

Krigene i Midtøsten — kirkens respons

De siste femten årene har Den norske kirke v/MKR uttalt seg en rekke ganger om krigene i Afghanistan, Libya, Irak, Syria og Gaza. I de to førstnevnte engasjerte Norge seg militært, i de tre siste politisk og humanitært. Det som går igjen i alle de kirkelige uttalelsene om krigene i Midtøsten er bekymringen for den humanitære situasjonen for sivile og appellen til norske myndigheter om økt humanitær innsats, respekt for internasjonal lov og oppfordring om å bidra til politiske løsninger og forsoningsprosesser. Bekymring særlig for kristne i Midtøsten et gjennomgangstema. MKR har ingen pasifistisk grunnholdning, men følger klassisk «rettferdig krig»-argumentasjon. Det var et sterkt kirkelig engasjement mot norsk militær deltakelse i krigen i Irak. Sammen med en bred folkelig motstand, kan dette ha spilt en rolle for regjeringens avgjørelse.

Det er interessant å merke seg at når Norge faktisk var militært engasjert, i Afghanistan og Libya, kom det ingen sterk kritikk fra kirken, men tvetydige ut-

²⁷ *Folkemordet i Armenia*, uttalelse vedtatt på MKR-møte 10. – 11.09.2015.

talelser og forsiktig uttalt forståelse for Norges medvirkning. I ettertid er det grunn til å spørre om kirkens standpunkt var resultat av en grundig etisk overveieelse og politisk analyse, eller om man vegret seg for å utfordre regjeringens linje i Afghanistan og Libya. En moralsk begrunnet kritikk kunne også ramme de norske soldatene som gjorde en innsats på oppdrag fra vår regjering. Det er lett å se tilbake og erkjenne at krigen i Libya var et feiltrinn og at krigen i Afghanistan ennå ikke har ført til noen varig og rettferdig fred. Overfor Syria har kirkens engasjement i stor grad dreid seg om humanitær støtte, flyktningekatastrofen og norsk asyl- og flyktningpolitikk. Gaza-krigene er innvevd i Israel-Palestina-konfliktens kompleksitet, som jeg har valgt å ikke ta inn i denne artikkelen. Jeg skal derfor i det følgende se nærmere på Afghanistan, Irak og Libya.

Afghanistan

Høsten 2001 tok flere av biskopene til orde for stans i bombingene i Afghanistan, og dette skapte en forventning om Kirkemøtet i november ville komme med krass kritikk av den norske regjeringens støtte til bombingene. Men vedtaket ble tvetydig: «Respekten for menneskets gudgitte verd setter etiske grenser for hvilke virkemidler som kan tas i bruk. På denne bakgrunn mener noen av oss at bombing ikke er egnet for å bekjempe terrorisme. Andre mener at dette virkemidlet har latt seg forsvare i kampen mot terrorisme og terrorismens beskyttere.»²⁸

Kirkemøtet bad, ikke uventet, om at «Norske myndigheter må bidra til at diplomatiske og økonomiske virkemidler blir utnyttet fullt ut, og at dette skjer innenfor rammen av De forente nasjoner. Norges plass i FNs Sikkerhetsråd og vår sterke posisjon i andre FN-organer pålegger oss et særlig ansvar. Det bør snarest innkalles til en spesialsesjon mot terrorisme med det formål å etablere en FN-konvensjon om terrorbekjempelse.»²⁹ Kirken har, i likhet med nordmenn flest, en sterk tro på internasjonalt diplomati forankret i FN-systemet.

Religion og internasjonal terrorisme ble raskt et ordpar etter 11. september, og det avspeiles også i vedtaket fra Kirkemøtet:

religion kan utnyttes i det ondes tjeneste og til å skape splid. Blant kristne har vi hørt tale om «korstog», og blant muslimer kall til «hellig krig». Vi oppfordrer religiøse ledere og tenkere til å ta et klart oppgjør med alle forsøk på å la religiøs overbevisning legitimere vold. Ingen kriger kan føres i Guds navn. Gud er fredens og forsoningens Gud. Som kirke vil vi gjøre vårt til at dialog og samvirke mellom religioner styrkes.»³⁰

²⁸ Kampen mot terrorismen, uttalelse fra Kirkemøtet, 16.11.2001.

²⁹ Kampen mot terrorismen, 2001.

³⁰ Kampen mot terrorismen, 2001.

Åtte år senere, i 2009, uttalte MKR seg om Afghanistan. Her finner vi igjen vektleggingen av folkeretten, FNs mandat og viktigheten av å beskytte sivile: «Med et FN-mandat i ryggen står ISAF-styrkene i en folkerettslig legitim operasjon. Også etisk sett anerkjenner vi at militær makt kan være et legitimt virkemiddel for å beskytte sivilbefolkningen og for å forhindre at terrorister og kriminelle grupper skal forhindre oppbyggingen av afghanske samfunnsinstitusjoner.»³¹ Men MKR mente at det svekket legitimiteten i oppdraget at ISAF-styrkene i deler av Afghanistan opererte tett sammen med USAs styrker under Operation Enduring Freedom (OEF). MKR hevdet at ISAF burde være den eneste internasjonale militærstyrken i Afghanistan. MKR var også opptatt av å skille mellom militære og sivile aktørers rolle i gjenoppbyggingen av Afghanistan og presiserte at de militære styrkenes rolle var å skape sikkerhet og beskyttelse slik at andre aktører kan utføre oppgaver innenfor sitt mandat.

MKR uttrykte respekt både for feltprestkorpsets innsats «som i vesentlig grad bidrar til reflektert åndelig og etisk veiledning, også i forhold til kompliserte konflikter som den vi ser i Afghanistan» og la til at

De norske styrkene som tjenestegjør i Afghanistan fortjener vår respekt og anerkjennelse. De har tatt på seg et svært krevende og farlig oppdrag når de forsøker å gjøre Afghanistan tryggere og mer stabilt. Vi vil likevel understreke at hver soldat har et selvstendig etisk ansvar for de krigshandlinger han eller hun måtte ta del i. At norske soldater deltar i den væpnede konflikten, må heller ikke forhindre oss fra å vurdere selve konflikten og om NATOs virkemidler og strategi for Afghanistan står i samsvar med det en ønsker å oppnå.³²

Uttalelsen i 2009 er preget av en typisk «rettferdig fred»-tenkning hvor militær makt ikke er det beste virkemidlet for å oppnå varig fred:

Bruk av militærmakt alene skaper ikke fred. Militær makt er legitim bare når andre virkemidler ikke er tilstrekkelig for å verne sårbare befolkninger, og da bare sammen med andre virkemidler som er bedre egnet til å sikre mennesker grunnleggende humanitære, sivile og politiske rettigheter. Å skape en varig bedring av levekårene for lokale afghanere blir derfor et viktig internasjonalt bidrag for å få lokalbefolkningen over fra Talibans stadig økende innflytelse og kontroll.³³

Denne tenkemåten er enda tydeligere et par år etter på, i 2011, da MKR kom med en ny uttalelse om Afghanistan:

Målet for Norges engasjement i Afghanistan må være en rettferdig fred som ivaretar landets innbyggere. Med utgangspunkt i troen på at alle mennesker er skapt i Guds bilde, vil Mellomkirkelig råd understreke Guds særlige omsorg for dem som lider. Vi er alle satt i en solidarisk relasjon til hverandre på tvers av menneskeskapte grenser. Hensynet til den afghanske sivilbefolkningen må der-

³¹ Norsk engasjement i Afghanistan, uttalelse fra MKR-møte, 8.-9. september 2009.

³² Norsk engasjement i Afghanistan, 2009.

³³ Norsk engasjement i Afghanistan, 2009.

for være det avgjørende i vurderingen av Norges sivile og militære engasjement i Afghanistan.

(...)

En rent militær strategi vil ikke kunne skape varig fred og rettferdighet. Satsing på utdanning, inntektssikring, matproduksjon, institusjonsbygging og kvinners deltakelse i samfunnslivet er helt nødvendig. Det er også viktig å støtte aktører som jobber for menneskerettigheter og sentre som beskytter kvinner og barn som utsettes for overgrep.³⁴

Det nye i denne uttalelsen fra 2011 er at det kritiske perspektivet er skjerpet, noe som er forståelig ut fra krigens gang:

I lys av den fortsatt ustabile og konfliktfylte situasjonen i Afghanistan, synes den militære strategien som er valgt så langt, å være feilslått. I ettertid er det naturlig å stille spørsmål om bruken av militær makt var en adekvat respons på situasjonen som oppsto etter 11. september 2001. Det er nødvendig å trekke lærdom av de erfaringene man har gjort. Norges videre innsats i landet må baseres på en ærlig og åpen diskusjon om det norske militære engasjementets realpolitiske begrunnelse, intensjon og mål.³⁵

MKR ville også «selv delta i, en åpen og kritisk debatt om det norske engasjementet i Afghanistan.», men dette ble ikke blitt fulgt opp i særlig grad.

Irak

I 2002 snakket USA om «ondskapens akse» og en fryktet et angrep på Irak. Bekymringen for militære angrep økte og for at USAs allierte skulle bli trukket med i krigen. MKR var samlet i september og uttalte:

Vi slutter oss derfor til den klare protesten mot slike krigsplaner slik den er uttrykt i brevet fra 37 ledere for ulike kirkesamfunn i USA, Storbritannia og Canada til disse lands politiske ledere, og i uttalelsen fra Kirkenes Verdensråds Sentralkomite den 2. september. Der heter det at den irakiske regjeringen snarest må oppfylle FNs Sikkerhetsråds resolusjoner, gjennom å tillate inspeksjon, kvitte seg med masseødeleggelsesvåpen og slutte med forskning på og produksjon av slike våpen. USAs regjering må snarest avstå fra ensidige militære trusler mot Irak og andre land, og respektere folkeretten og gjeldende internasjonal rett. USAs allierte må motstå presset til å delta i eller akseptere slike militære aksjoner, selv når de presenteres som et ledd i krigen mot terrorismen.

På denne bakgrunn forventer vi at den norske regjeringen tar klart avstand fra planene om et militært angrep på Irak, og slår fast at Norge ikke vil yte militær hjelp til dette formål.

Sammen med kirker verden over vil Den norske kirke innstendig oppfordre verdens ledere til å slå inn på fredens og forsoningens vei mens det ennå er tid. Vi oppfordrer norske menigheter til å våke og be om fred — for Irak, dets folk og ledere, for verdens ledere, og for situasjonen i Midtøsten.³⁶

³⁴ Ny norsk politikk i Afghanistan, uttalelse MKR-møte 15.09.2011.

³⁵ Ny norsk politikk i Afghanistan, 2011.

³⁶ Protest mot planer om militært angrep på Irak, uttalelse MKR-møte 2. – 3.09.2002.

Det er interessant å legge merke til at MKR her låner autoritet fra det internasjonale økumeniske fellesskapet. MKR hadde bred dekning for sitt syn blant biskoper og andre kirkeledere og blant folk flest i Norge. Den folkelige motstanden økte, titusener gikk i protesttog, og presset mot Bondevik-regjering var sterkt. I Irak-krigen var kirkens nei til norsk militær deltakelse krystallklar. Norges innsats skulle i stedet være konsentrert om humanitær støtte og politiske løsninger ved hjelp av FN.

Irak og Syria: humanitær katastrofe og flyktninger

I 2012 kom MKR med en uttalelse om situasjonen i Syria og rådet utelukket ikke bruk av militærmakt i møte med IS' grufulle overgrep mot sivilbefolkningen. Men – ikke overraskende – forutsatte rådet at det skjedde med FN-mandat. Vår fred sikres, som kjent, bare gjennom en politisk løsning og rådet oppfordret «til økt internasjonalt press fra FN, nasjonale myndigheter og organisasjoner om å søke løsninger på situasjonen i Nord-Irak og Syria. Vi oppfordrer til sterk og ufravikelig innsats for å finne en løsning som kan lede til fred, forsoning og rettferdighet for alle i regionen.»³⁷

Etter at krigen i Syria fra 2012 skapte en flyktningekatastrofe, er kirkens omtanke for flyktningene et gjennomgangstema i alle uttalelser som kommer om Irak og Syria fram til i dag. MKR henviser ofte til den kontakten man har med kirker og kristne i Midtøsten gjennom det internasjonale økumeniske nettverket. MKR ønsker gjennom de kanaler man har å videreformidle lokalbefolkningens kritiske situasjon. Situasjonen for kristne i Midtøsten har de senere årene fått mye oppmerksomhet, noe som er naturlig i og med at det gamle kristne kjerneområdet står i fare for å bli tømt for kristne.³⁸

MKR har kommet med en rekke uttalelser om Syria etter at krigen brøt ut i 2012, og i 2015 uttalte også Kirkemøtet seg. Felles for disse uttalelsene er dyp bekymring for sivilbefolkningens situasjon og den humanitære katastrofen for internt fordrevne og for flyktninger. De appellerer til norske myndigheter om å gi økt humanitær støtte og de inneholder en klar kritikk av norsk asylpolitikk som minker flyktningens mulighet til å finne trygghet i Norge. Kirken understreker igjen behovet for politiske løsninger og det internasjonale samfunnets ansvar. Det gjentas at militær makt ikke løser konfliktene, men uttalelsene har ingen kategorisk avvisning av bruk av militære styrker. Disse uttalelsene bringer

³⁷ *Uttalelse om situasjonen i Syria*, uttalelse fra MKR-møtet 30.11.2012.

³⁸ *Norge må styrke den humanitære innsatsen i Irak og Syria*, uttalelse fra MKR-møtet 11.09.2014. Andre uttalelser: *Fred i Syria!*, uttalelse fra MKR-møtet 19.- 20.09.2013. *Styrk den humanitære innsatsen for syriske flyktninger*, uttalelse fra Kirkemøtet, 2015.

lite nytt inn i forståelsene av MKRs syn på «rettferdig krig» og «rettferdig fred», og jeg har valgt å ikke gå nærmere inn på dem her.

Libya

«Den norske kirke bør be om tilgivelse for krigen mot Libya». I mars 2015 kom Asle Storaker med skarp kritikk av en uttalelse preses Helga Haugland Byfuglien kom med i 2011 om Norges medvirkning i krigen i Libya. Flere hengte seg på kritikken og påpekte det de opplevde som Den norske kirkens ukritiske støtte ikke bare til regjeringen men til «en krig som var en direkte støtte til islamister og menneskesmuglere.»³⁹ Hva var det preses hadde uttalt?

I et intervju i *Adresseavisen* 26. mars 2011, ble preses sitert på at «Kirken har full tillit til at regjeringen har gjort en riktig vurdering i å [sende] norske kampfly».⁴⁰ Preses svarte på kritikken i 2015, i etterpåklokskapens lys, og minnet om at den norske opinionen sluttet opp om det man oppfattet som en humanitær intervensjon og i tillit til vurderingen norske myndigheter hadde gjort. Men hun la til: «Det er lett i ettertid å se at innsatsen i Libya neppe førte til det man ønsket, men på det daværende tidspunkt fant vi det naturlig å uttrykke støtte til den norske regjeringen i deres tilslutning til det som var verdenssamfunnets politikk».⁴¹

Nå må det legges til at MKRs generalsekretær alt i 2011 uttrykte skepsis til den militære innsatsen i Libya. I forbindelse med en nyhetssak på Den norske kirkes hjemmeside om fredskonferansen på Jamaica kommenterte hun situasjonen i Libya og sa at «Det er vår oppgave som kirker å minne politiske og militære aktører om at voldsbruk kun kan forsvares moralsk som absolutt siste utvei for å redde menneskers liv.» Generalsekretæren gav uttrykk for «forståelse for at det internasjonale samfunnet bidrar med militærmakt for å spare sivile liv», men hun «tviler på at fortsatt krig er middelet som fører til målet om en rettferdig fred i Libya.» Hun var svært bekymret for en utvikling hvor man i en rettferdig iver etter å bekjempe ondskap, selv fristes til å bruke vold. Vold og krig er siste utvei, når alt annet er prøvd. Det er avgjørende at verdenssamfunnet i kampen mot urett holder fast på menneskerettighetene og rettssikkerheten, og følger spillereglene som gjelder for etisk anstendighet.⁴²

Var kritikken mot Den norske kirkes tillit til den norske regjeringens vurderinger og militære innsats i Libya berettiget? Den kritiske debatten i ettertid om fortolkningen av FN-mandatet, norske styrkers medvirkning og krigens gang og

³⁹ Radikal portal 18.03.15 Verdidebatt <http://stortingskristian.com/2015/byfuglien-krig-libya/>

⁴⁰ *Kirken støtter bombingene*, Adresseavisen 26.03.11.

⁴¹ Brev fra H.H. Byfuglien til Kristian Kahrs 08.06.2015.

⁴² *Militærmakt må erstattes av fredssamtaler*, nyhetssak på Kirken.no 16.05.2011.

resultater, er en nyttig påminnelse om at kirken har et selvstendig ansvar for å vurdere våre myndigheters støtte til bruk av militærmakt. Men kritikerne løsrev et sitat fra preses, og tok det ut av en større sammenheng hvor kirken uttrykte stor skepsis til bruk av militære styrker allerede i 2011. Kritikerne i 2015 hadde muligens flere agendaer, én av dem var å kritisere Den norske kirke for å ikke tale sterkt nok om muslimers overgrep mot kristne i Nord-Afrika. Kritikken ble blandet sammen med IS' grufulle drap på kristne i Libya våren 2015, dette ble satt i sammenheng med krigen, og Den norske kirkes påståtte støtte til den ble framstilt som at kirken var medskyldig i drapene på de kristne, noe som selvsagt var absurd.

Religionsdialog

Mot slutten må det også sies noen ord om religionsdialogens betydning i freds- og forsoningsarbeid. Det mest kjente eksemplet er karikaturstriden i 2006, men den har vært så mye omtalt at jeg velger å utelate det her. Jeg har tidligere nevnt samarbeidet med Kirkens verdensråd om religionsdialog i Midtøsten og etableringen av et kristent-muslimsk fredssenter i Nigeria og Rådet av religiøse institusjoner i Det hellige land.

MKR har i over 20 år hatt et nært samarbeid med Islamsk råd Norge. Fellesuttalelsene om retten til å konvertere fra 2007 og om religiøs ekstremisme fra 2011 har begge fått stor internasjonal oppmerksomhet, og vi kjenner til at de er brukt i flere konkrete konflikter som eksempler på fredelig og konstruktivt samarbeid og konfliktløsning mellom kristne og muslimer.⁴³ I kritiske situasjoner har vi stått sammen, for eksempel i 2009 da vi protesterte mot volden mot kristne i Pakistan:

Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke fordømmer volden mot kristne i Pakistan, og uttrykker støtte og solidaritet med kristne i Pakistan som opplever trakassering og frykt for liv og helse.

Vi ber pakistanske myndigheter ta ansvar for å stoppe volden og stille de ansvarlige for retten. Vi ber norske myndigheter engasjere seg i saken og gjøre det de kan for at volden mot kristne i Pakistan stoppes. Vi oppfordrer nordmenn til å uttrykke støtte og solidaritet med de kristne i Pakistan som utsettes for vold, blant annet gjennom bønn i gudstjenester og moskeer.⁴⁴

I 2016 reiste en felles kristen-muslimsk delegasjon fra Norge til Pakistan for å vise solidaritet med den kristne minoriteten og andre utsatte grupper og for å

⁴³ Retten til å konvertere, fellesuttalelse MKR og IRN fra 2007. http://www.menighetogmisjon.no/wp-content/uploads/2013/01/Felleserklæring_konvertering.pdf. Fellesuttalelse mot religiøs ekstremisme, MKR og IRN, 2011. https://kirken.no/globalassets/kirken.no/aktuelt/bilder2014/ekstremisme_fellesuttalelse_muslim_kristen_nov_2011.pdf.

⁴⁴ Stopp volden mot kristne i Pakistan, fellesuttalelse fra Islamsk råd Norge og Mellomkirkelig råd, 13.08.2009.

utveksle erfaringer med interreligiøst samarbeid med pakistanske partnere. Noe av det som ble tatt opp var interreligiøst klimasamarbeid.⁴⁵

Norge er en pioner i institusjonalisert interreligiøst samarbeid, blant annet gjennom Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og Oslokoalisjonen for tros og livssynsfrihet. MKR har vært aktivt med i dette fra starten av. Oslokoalisjonen har vært engasjert i forsoningsarbeid i flere land, men det ligger utenfor rammene til denne artikkelen å gå inn på dette. Men det hører med å nevne religionsdialogen som et viktig verktøy i forebygging og løsning av konflikter i situasjoner hvor religion er innblandet.

Finnes det grenser for når dialog kan brukes?

«Med utgangspunkt i den kristne tanken om alle menneskers gudgitte likeverd mener vi at en aldri kan lukke dialogens dør. Vi oppfordrer derfor norske myndigheter til å støtte utforskningen av mulighetene for samtaler med Taliban om å finne en politisk løsning», uttalte MKR i 2009.⁴⁶ MKR fikk kritikk for å være naiv og for å samtale med fienden. «Dialog» kunne antyde en anerkjennelse av samtalepartnern. I 2011 gjentas oppfordringen om «politiske samtaler med Taliban» — men uten at det nå refereres til «dialog». Etter Gaza-krigen i 2012 uttalte MKR at «Israel må forholde seg til Hamas som forhandlingspartner, og at Hamas på sin side må anerkjenne staten Israel og stanse rakettskytingen for at en rettferdig og varig fred skal bli mulig.» Igjen kom kritikken om at MKR «anerkjente» Hamas, noe man selvsagt ikke gjorde. Det er verdt å merke seg at alle samtaler det refereres til dreier seg om samtaler mellom politiske aktører, det var aldri snakk om at kirken selv skulle involveres i «dialog» med Taliban eller Hamas.⁴⁷

Det finnes grenser for hvem det nytter å snakke med. «Dialog og politiske samtaler med Islamsk Stat (IS) er ikke aktuelt i denne akutte krisen. Men bruk av eventuell militær inngripen fra det internasjonale samfunnet for å beskytte sivilbefolkningen, må skje med mandat i FNs sikkerhetsråd og i tråd med internasjonal rett», uttalte MKR i 2009. Noen ganger er motmakten så brutal at militærmakt må vurderes.

⁴⁵ Kristne og muslimer sammen til Pakistan, nyhetssak på kirken.no 22.03.2016. <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/kristne-og-muslimer-sammen-til-pakistan/>

⁴⁶ Norsk engasjement i Afghanistan, 2009. Ny norsk politikk i Afghanistan, 2011. Be om varig og rettferdig fred i Israel og Palestina, uttalelse fra MKR-møte 22.-23.11.2012.

Oppsummerende refleksjon: bidrar kirken til rettferdig fred?

Kirkemøtet satte mulighet for gjennomslag opp som det siste kriteriet for kirkens menneskerettighetsengasjement. Hva er kirkens såkalte «added value» i arbeidet for «rettferdig fred»? Oppsummerende vil jeg hevde at kirkens viktigste fortrinn er solid teologisk og etisk forankring for sitt arbeid og en grunnleggende forståelse for hva en religiøs overbevisning kan bety for enkeltmennesker og for hvorledes tro og verdier kan forårsake, men også forebygge konflikter. Kirken har et språk til å snakke om forsoning og en lære om nestekjærlighet og tilgivelse. Tro og spiritualitet gir engasjement og energi til kirkelig fredsarbeid.

Kirkene representerer også verdens største grasrotorganisasjon, med menigheter spredt rundt i trolig alle verdens land. Kirken er tilstede i lokalsamfunnene og har en unik tilgang til vanlige mennesker – og i dagens kriger og konflikter er dem som lider. Kirkene har globale, nasjonale og lokale nettverk og strukturer. Kirkelige organisasjoner er blant verdens største og mest profesjonelle humanitære aktører.

Og sist, men ikke minst – kirken er bærer av håpet om at «Guds rike bryter frem» slik at freden og rettferdigheten vinner til slutt.

Litteratur og referanser:

Uttalelser fra Kirkemøtet og MKR finnes på kirken.no.

Berit Hagen Agøy (f. 1960) er generalsekretær i Mellomkirkelig råd for Den norske kirke. Hun har tidligere vært ansatt i Mellomkirkelig råd (1987-1992) som assistent for generalsekretæren med særlig ansvar for rådets engasjement i Det sørlige Afrika. I 2006 ble Hagen Agøy valgt som medlem av Mellomkirkelig råd, og på Kirkemøtet 2008 ble hun valg til leder rådet. Hagen Agøy er lektor med hovedfag i historie fra Universitetet i Oslo.

